

Hoge commissaris te Djakarta (Hirschfeld) aan minister van Uniezaken en Overzeese Rijksdelen (Van Maarseveen) , 11 juni 1950

Naar aanleiding van Uw 56 stel ik er prijs op mijn eerste voorlopige reactie te geven op Uw 49.

Toen Bihin mij het antwoord van Hatta ter persoonlijke informatie kwam brengen (zie mijn 153) heb ik de gelegenheid aangegrepen hem niet alleen uitvoerig over het zelfbeschikkingsrecht te spreken, doch ook over alle complicaties verbonden aan de Ambonzaak. UNCI is officieus volledig op de hoogte van de situatie.

Heden vernam ik wederom ondershands dat UNCI thans besloten zou hebben de correspondentie van UNCI met Hatta over het zelfbeschikkingsrecht aan mij officieel toe te zenden met de bedoeling de Nederlandse Regering gelegenheid te geven eventueel nader commentaar te leveren. Zodra ik deze stukken officieel ontvangen heb zal ik U daarmee in kennis stellen.

Pas op 9 Juni ben ik in bezit gekomen van Handelingen van de Tweede Kamer inzake de vergadering van 26 Mei. Eerst toen heb ik dus kunnen kennis nemen van de gedetailleerde debatten over de motie's betreffende het zelfbeschikkingsrecht en de volledige rede van Van Maarseveen. Hierdoor is mij Uw 49 duidelijker geworden. Ik deel volkomen Uw opvatting dat wij t.a.v. Ambon niet voortvarend genoeg kunnen zijn. De bevordering van een vreedzame oplossing van de Ambonkwesitie heb ik mijnerzijds geen ogenblik laten rusten. Daarmee is de oplossing er echter nog lang niet. Door mijn actie heb ik zeker de bijdrage kunnen leveren, dat men van RIS-zijde nog geen begin van uitvoering gegeven heeft aan een militaire expeditie tegen Ambon. Belangrijker is wellicht echter ook het feit, dat RIS wel tot het inzicht gekomen is, dat een militaire actie tegen Ambon thans voor RIS op zijn minst een aanvankelijke nederlaag met zich zou kunnen meebrengen. Teneinde ons standpunt vast te leggen schreef ik de Sultan 30 Mei een uitvoerige brief, waarvan U afschrift hebt, en overhandigde ik ook een exemplaar van die brief aan Hatta, er bij hem tevens op aandringende, dat de zaken voortgang zouden moeten hebben. Door het bezoek van Nehru was er sinds 7 dezer praktisch geen gelegenheid om officieel overleg te plegen. Enkele gesprekken droegen derhalve gelegenheidskarakter. Ik hoop dat de gelegenheid voor diepgaand overleg zich dezer dagen wederom zal voordoen. Ik begrijp zeer wel dat U het voorstel vervat in Uw 21 als vervallen wenst te beschouwen, doch deze dagen, waar geen diepgaand gesprek gevoerd kon worden, leek het mij nog niet opportuun reeds een formele verklaring terzake af te leggen. Ik zou bovendien liever zien wanneer dit voorstel als vervallen beschouwd moet worden dat dit komt omdat RIS de daartoe noodzakelijke voorwaarden niet vervult. Na ontvangst van Uw 49 heb ik ook nog geen stappen ondernomen opdat RIS de economische afsluiting van Ambon ongedaan zou maken. Zoals de feitelijke situatie op het ogenblik is, is Ambon wel afgesloten van het grote verkeer, doch mijn inlichtingen wijzen erop, dat van een eigenlijke blokkade geen sprake is. Met kleine inheemse vaartuigen schijnt verkeer Zuid-Molukken nog door te gaan. Indien RIS op het ogenblik in staat zou zijn Ambon tot onderwerping te forceren, zou men, zoals de mentaliteit thans is, in zekere kringen wel een strafgericht willen voltrekken. RIS is daartoe voorshands echter geenszins in staat. Een bevredigende oplossing van de Ambonkwesitie acht ik met U van allergrootste betekenis, omdat ook ik daarin een toetssteen zie hoe Indonesië de zgn. minderheden denkt te behandelen. In dit opzicht is er dus inderdaad geen enkel meningsverschil tussen ons. Tot dusver was het hier echter eindeloos gepraat zonder tastbare resultaten. Naar mijn oordeel is het noodzakelijk een praktische oplossing van het Ambongeschil te zoeken. Dit is nodig om humanitaire redenen, doch tevens om egoïstisch Nederlandse motieven, omdat niet oplossen van het Ambongeschil de reorganisatie en liquidatie van het KNIL in ernstige mate in gevaar brengt. Naar mijn mening zal oplossing in de hiervoor bedoelde zin geenszins gediend zijn door een diepgaand debat over

het zelfbeschikkingsrecht. Zelfs al zou dit debat tot principiële overeenstemming tussen Nederland en Indonesië leiden (hetgeen ik niet geloof) dan is daarmee het Ambongeschil in de praktijk nog niet opgelost. Een oplossing langs die weg zou zoveel tijd vergen, dat de streefdatum van 26 Juli daarbij ver overschreden wordt. Debat met RIS en UNCI over zelfbeschikkingsrecht, zoals nu in de notawisseling tot uitdrukking komt, is zuiver juridisch en theoretisch. In de nota, die ik in Uw opdracht aan UNCI zond, is het houden van een plebisciet om Ambon niet voorgesteld. Zoals U weet hebben UNCI-leden zich informeel uitgesproken, dat zij tegen een zodanig plebisciet zijn. Gesteld al dat het ons zou gelukken door internationale steun een plebisciet door te drukken, dan doen zich reeds aanstonds een groot aantal praktische problemen voor. Het zal toch niet mogelijk zijn een plebisciet op Ambon te houden tenzij KNIL en gewapende ex-KNIL-militairen volledig worden ontwapend of afgevoerd en voorts zal geen TNI kunnen worden toegelaten. Een internationale politiemacht zou het plebisciet moeten verheffen tot een werkelijke vrije uitspraak van de bevolking. Een datum, waarop dan het plebisciet zou kunnen worden gehouden, zou ik niet durven voorspellen. Vanzelfsprekend doet zich dan ook de vraag voor of aan het plebisciet alleen mogen deelnemen de toevallig op Ambon aanwezige Ambonezen of ook de zeer vele Ambonezen, welke zich over de archipel verspreid bevinden en die gedeeltelijk op het ogenblik niet in de gelegenheid zijn naar hun geboortegrond terug te keren.

Wanneer men dit alles overweegt, komt men tot de conclusie, dat een plebisciet praktisch niet verwezenlijkbaar zal zijn en in ieder geval wanneer het ooit zou kunnen plaatsvinden alleen op een tijdstip dat niet dienen kan voor oplossing van de praktische moeilijkheden, waarvoor wij op het ogenblik staan. Bij deze overwegingen laat ik nog buiten beschouwing dat een 'koude oorlog' over het plebisciet nog zou kunnen ontketenen. Wat nu echter de praktische kwestie betreft, zo zijn wij ten nauwste betrokken bij de liquidatie van het KNIL. Bij herhaling heb ik in de laatste tijd hierover uitvoerig van gedachten gewisseld met de legerleiding, die van de ernst van dit probleem volledig doordrongen is. Met de afvloeiing van Ambonese soldaten buiten Ambon zijn wij volledig vastgelopen. Het gaat hier om 4 a 5000 soldaten, waarbij dan nog gezinnen komen, dus een zeer groot aantal zielen. De legerleiding is het geheel met mij eens, dat afvloeiing van andere KNIL-militairen met de grootste voortvarendheid moet worden doorgezet, opdat op 26 Juli de afvloeiing daarvan zo volledig mogelijk voltooid is. (Of dit geheel zal slagen is thans ook nog twijfelachtig). Dit zou echter betekenen dat, wanneer er niet tijdig avant 26 juli een oplossing in het Ambongeschil is gevonden, wij in ieder geval met Ambonese soldaten zullen blijven zitten. Dit heeft onmiddellijk tengevolge, dat de kwestie van betaling van KNIL na 26 Juli nog moeilijker zal worden, want de onderhandelingspositie is nu eenmaal zo, dat de RIS het standpunt kan innemen, dat zij na 26 Juli niet meer betaalt en willen wij dan niet nog meer muitende troepen op onze naam hebben, dan zou RIS ons (ook al moge men dit chantage noemen) kunnen forceren voorlopig financiering zelf ter hand te nemen en wij zouden deze zaak voor het Uniehof kunnen brengen en kunnen betogen, dat RIS in gebreke is gebleven de voorwaarden te vervullen voor een regelmatige reorganisatie van het KNIL. Met een ding moet verder rekening gehouden worden, n.l. dat de zich buiten Ambon bevindende Ambonese KNIL-soldaten onder geen voorwaarde bereid gevonden zullen worden hun wapens af te leveren zolang zij niet weten of zij veilig naar Ambon kunnen terugkeren. Met deze problemen voor ogen ben ik tot de conclusie gekomen, dat wij ons uitsluitend moeten concentreren op een praktische oplossing van de kwestie Ambon. Een praktische oplossing, die ook in de naaste toekomst uitvoerbaar zal moeten kunnen zijn. Om die reden ben ik van oordeel, dat wij het theoretisch debat over het zelfbeschikkingsrecht moeten staken. Ik moge U wel aanbevelen om bij reacties op het antwoord van RIS met deze feiten rekening te willen houden. Dit zou naar mijn mening dus betekenen, dat, wanneer in de allernaaste toekomst geen overeenstemming met RIS kan worden verkregen over de reorganisatie van het KNIL per 26 Juli, het probleem van de reorganisatie van het KNIL aan de UNCI zal moeten worden voorgelegd .

Voor wat betreft het slot van Uw 49 moge ik mij nog veroorloven het volgende op te merken. Ik ben het met U eens, dat de vrees een slechte raadgever is en ik zou daaraan willen toevoegen, dat teleurstelling eveneens een slechte raadgever is. De politieke ontwikkeling hier te lande is sinds maanden geen gelukkige. Het prestige van RIS heeft daardoor ook in het buitenland geleden en zelfs waarschijnlijk ook bij vele Indonesiërs. Om dit te herstellen zou men een moedig en krachtig beleid op democratische grondslag bij RIS moeten wensen. Dit valt echter niet uit de grond te stampen. Men vergete ook niet, dat onze machtsmiddelen hier weinig gewicht meer in de schaal kunnen werpen. Men vergete voorts niet dat het buitenland, ook al beoordeelt het thans RIS wellicht anders, niet bereid is in de bres te springen voor specifiek Nederlandse politieke opvattingen, zoals deze in de Staten-Generaal tot uitdrukking kwamen. De laatste fase van de reorganisatie van het KNIL is dus verreweg de moeilijkste. Het staat voor mij vast, dat deze reorganisatie op 26 Juli niet voltooid zal zijn en wij zullen reeds tevreden moeten zijn, wanneer op die datum de waarborg bestaat dat de laatste fase uitvoerbaar is. Inschakeling van UNCI kan onvermijdelijk worden, doch laten wij steeds bedenken, dat wij in de eerste plaats zelf oplossingen moeten trachten te vinden ook omdat men van UNCI beslist niet het verlossende woord kan verwachten.